

VIRTUȚILE TEOLOGICE ÎN CADRUL MISIONAR

Pr. prof. dr. Florin Constantin PÎRCĂLABU
Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Ioan Gură de Aur”, Huși

Abstract

The Orthodox mission aims to preserve and transmit the truth of faith and the gracious experience of God, through the Church which is the image and icon of God, through participation at Holy Sacraments and the practice of virtues, through the sacramental hierarchy and the whole people of God. The theological virtues: faith, hope and love are necessary for the success of the Christian missionary in his activity and for each individual believer.

Keywords: mission, spirituality, theological virtues, communion.

Misiunile sunt esențiale Bisericii, Biserica fiind misionară în ființa ei. Misiunea este identificată mai curând cu ideea de *trimitere*, adică de ieșire din Biserică în lume, pentru a evangheliza și converti. Biserica devine astfel comunitatea ce *unește lumea cu Dumnezeu*, și aceasta este în esență sensul misiunii.¹

Astăzi ne aflăm în fața unor exigențe misionare noi, de necesitate a transmiterii tradiției celei sănătoase către generația tânără și de recreștinare a societății secularizate.² În multe părți ale Bisericii se constată o relativizare în practică a slujirii misionare ca atare, ca și când aceasta nu face parte integrantă din obligațiile preotului și din chemarea oricărui credincios.

Biserica stă totdeauna sub obligația apostolatului misionar (I Corinteni 9, 16), deoarece ea nu trebuie să țină ascunsă revelația Cuvântului lui Dumnezeu și nici să o rezerve unui anumit popor sau unui grup. Evanghelia are un caracter universal: *Oricine va chema*

¹ Mitr. Ioannis Zizioulas, *Ființa eclezială*, traducere de Aurel Nae, Editura Bizantină, București 1996, p. 245.

² P.F. Teoctist, „Răspunderea socială a Bisericii în Europa – operă misionară și ecumenică comună”, în Ioan I. Ică jr., *Gândirea socială a Bisericii*, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 6.

numele Domnului, se va mântui (Fapte 2, 21). Biserica este comunitatea aleasă și trimisă să vestească și să celebreze prezența și lucrarea lui Dumnezeu în noi și în mijlocul nostru, pentru toți, căci la Dumnezeu nu este părtinire. Dacă ea va tăcea, *pietrele vor striga* (Luca 19, 40). Desigur, această lucrare nu este uniformă, ea cunoaște diverse forme, în funcție de situație: *Cu iudeii am fost ca un iudeu, ca să dobândesc pe iudei... Cu cei ce n-au Legea, m-am făcut ca unul fără Lege* (I Corinteni 9, 20-21). Această lucrare este, mai presus de orice, o lucrare a libertății, iar orice nedreptate, orice oprimare sau violență împotriva libertății sau agresivitate misionară și violență prozelitistă mai cu seamă sub pretextul convertirii reprezintă un adevărat sacrilegiu.

Din punct de vedere etimologic, cuvântul *virtute*³ provine din latinescul *virtus* (derivat din *vir* – bărbat, deci ceva specific bărbatului), iar acesta e cuvântul corespunzător grecescului *ἀρετή*⁴, înțelesul primordial al amândurora fiind tărie, curaj, iar mai apoi însemnând forța de a rezista în fața răului și de a practica binele.

La vechii greci, virtutea avea totdeauna un caracter concret: puterea lui Heracle, vitejia lui Ahile, frumusețea Afroditei etc. Cel dintâi filosof care acordă virtuții un înțeles abstract considerând-o ca o dispoziție sau putere sufletească este Platon. La romani, Cicero o definește astfel: „Căci virtutea e numită astfel de la *vir* (bărbat), căci îndeosebi bărbatului îi este specifică și proprie puterea (tăria, curajul)”⁵.

În creștinism, noțiunea de virtute primește un înțeles mai deplin, și totodată un înțeles moral prin excelență. Acest cuvânt se întâlnește în Noul Testament numai de patru ori (I Petru 2, 9; II Petru 1, 3; Filipeni 4, 8; II Petru 1, 5), dar în aceste locuri cuvântul virtute este întrebuițat în înțeles dogmatic: ca perfecțiune sau desăvârșire dumnezeiască ori ca putere omenească.

Spre deosebire de concepția antică, izvorul virtuții creștine nu stă numai în puterile omenești, de aceea singură, străduința creștinului nu poate da naștere la virtute, căci izvorul ei stă în harul divin,

³ *Dicționar de neologisme*, Editura Academiei Române, București, 1978, p. 1145.

⁴ Georg Autenrieth, *A Homeric Dictionary*, University of Oklahoma Press, 1958, p. 45.

⁵ Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrea, *Teologia Morală Ortodoxă*, EIBMBOR, București, 1979, p. 338.

precum spune Sfântul Apostol Pavel: *căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi și ca să voiiți și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință* (Filipeni 2, 13).

Esența virtuții nu stă nici în intelect, nici în sentiment, nici în voință. Virtutea creștină însumează sufletul nostru în întregime, cuprinzând în același timp și intelectul, și afectivitatea, dar și voința noastră.

Virtuțile morale sunt acelea care călăuzesc viața creștinului față de sine și față de aproapele său. Ele au drept scop moralizarea credinciosului și formarea unui model după care să-și organizeze viața, rădăcina acestor virtuți fiind legea morală naturală, sădită în firea omului chiar de la creație.⁶

Virtuțile sunt – potrivit Sfântului Petru Damaschinul – lumina și soarele sufletului: „și precum soarele, călătorind de fiecare dată de la răsărit până la apus dă o zi, iar lipsind el, se face noapte, așa și fiecare virtute pe care o săvârșește omul luminează sufletul, iar ascunzându-se ea, se face patimă și întuneric, până ce agonisește omul iarăși virtutea și prin aceasta vine lumina”⁷. Virtuțile creștine reprezintă calea și „scara cea mică și scurtă” spre Împărăția cerească⁸. Ele sunt asemenea unei scări spre cer, pe care urcă și coboară îngerii, susținându-i și ajutându-i pe ostenitori în acest urcuș duhovnicesc⁹. La capătul de sus al acestei scări a desăvârșirii se află Însuși Dumnezeu, Cel ce așteaptă de la început hotărârea noastră de a porni pe această scară nevăzută și aducătoare de fericire adevărată.

Cel mai desăvârșit model al virtuții creștine este Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos. Sfinții s-au străduit să realizeze în viața lor proprie modelul virtuții lui Hristos, dar fiind numai oameni, nu au putut ajunge la plinătatea desăvârșirii.

⁶ Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, *Jertfă și Răscumpărare*, Editura Harisma, București, 1991, p. 52.

⁷ Sfântul Petru Damaschinul, „Învățăături duhovnicești ale Sfântului Petru Damaschinul”, în *Filocalia*, vol. V, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, p. 247.

⁸ Sfântul Grigorie Sinaitul, „Ale celui dintre sfinți părintelui nostru Grigorie Sinaitul. Capete foarte folositoare în acrostih”, în *Filocalia*, vol. VII, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, p. 139.

⁹ Sfântul Simeon Noul Teolog, „Cele 225 de capete teologice și practice”, în *Filocalia*, vol. VI, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, p. 84.

Deoarece omul a fost creat ca ființă cugetătoare și liberă care trebuie să ajungă la asemănare cu Dumnezeu, el este dator ca neconținut să se îndrepte spre El și să stea în legătură cu El. Neputincios fiind prin propriile sale puteri să facă acest lucru, Dumnezeu îi întinde mâna Sa, prin harul revărsat asupra lui prin virtuțile teologice.

Cele trei virtuți teologice, credința, nădejdea și dragostea, sunt mijloace dumnezeiești date creștinului odată cu harul sfinților prin Taina Sfântului Botez, spre a putea cunoaște pe Dumnezeu și spre a putea sta în legătură cu El. Fiindcă aceste virtuți sunt date creștinului prin harul sfinților și deodată cu acesta, ele sunt, în primul rând, condiții absolut necesare pentru desăvârșirea creștină, dar în același timp, prin cultivarea lor, creștinul care le posedă devine om desăvârșit pe măsura vârstei deplinătății lui Hristos (*cf.* Efeseni 4, 13).

„Acestea ne pun în legătură cu Dumnezeu, fiind date creștinului în acest scop prin har, aproape toți teologii le definesc în același fel. Astfel, credința e definită ca o convingere neclintită, formată în creștin prin harul divin, în puterea căreia el ține ca adevărate toate cele descoperite de Dumnezeu, pentru autoritatea lui Dumnezeu cel ce le-a descoperit și a Bisericii Sale; nădejdea e așteptarea cu încredere, ce se formează în creștin datorită harului divin, a fericirii veșnice, pe temeiul făgăduinței divine, precum și al mijloacelor necesare pentru a o ajunge; iubirea sau dragostea este virtutea ce se formează în creștin datorită harului divin, în puterea căreia acesta îl consideră pe Dumnezeu ca pe cel mai înalt bun al vieții sale și năzuiește spre El, silindu-se din toate puterile să ajungă în cea mai deplină comuniune cu El.”¹⁰

Credința, fruct mărturisitor al Cuvântului divin

Credința este virtutea teologică prin care noi credem în Dumnezeu și credem tot ceea ce ne-a spus El și ne-a revelat și ceea ce ne învață Biserica să credem. Prin credință credinciosul cunoaște voia lui Dumnezeu.

Credința este elementul primordial al oricărei religii. Dacă religia este legătura conștientă și liberă dintre om și Dumnezeu, oamenii

¹⁰ Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgorean, *op. cit.* p. 370.

se numesc credincioși în funcției de religia lor la care aderă, sau necredincioși dacă refuză comunicarea cu Dumnezeu.

Noțiunea de credință, în sens laic înseamnă socotință, părere sau deducție, iar în sens religios înseamnă cert, siguranță că în ceea ce crezi este adevărat.

„Credința creștină are formă specifică de exprimare pe măsură să confirme divinitatea creștinismului ca religie revelată, capabilă să-l conducă pe om la credința de mântuire a sufletului, eliberându-l din robia păcatului și împărtășindu-i calitatea de fiu al lui Dumnezeu, purtător al chipului Lui, cu neîntreruptă aspirație a sufletului de a ajunge la asemănarea sfințeniei lui Dumnezeu.”¹¹

Datorită acestui fapt Iisus Domnul, venind să aducă mântuirea omului, acordă o importanță deosebită credinței ca primă virtute care declanșează mântuirea, punând în acțiune și celelalte virtuți, toate împlinindu-se și desăvârșindu-se în dragoste.

În concepția creștină, credința este, după învățătura ortodoxă, un dar al harului dumnezeiesc, pe care credinciosul îl primește în libertate, deci fără a i se altera sau desființa una din facultățile sufletești.

Sfintele Evanghelii ne arată că dialogul însuși pe care Iisus Hristos îl realizează cu oamenii în scopul mântuirii lor se fundamentează pe temelia credinței. Întrebări precum: „Crezi că pot face eu aceasta?”, concluzii precum: „credința ta te-a mântuit”, învățătura ca „toate sunt cu puțință celui ce crede” scot în evidență atât necesitatea credinței, cât și puterea ei.

Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: „Credința în Dumnezeu este același lucru cu împărăția lui Dumnezeu”, ea se deosebește de împărăție numai prin cugetare, căci credința este împărăția lui Dumnezeu fără formă, iar împărăția este credința care a primit în chipul dumnezeiesc o formă.¹²

Sfântul Apostol Pavel este singurul dintre scriitorii cărților Sfinței Scripturi care ne dă o definiție a credinței: „credința este adevărarea celor nădăjduite, dovada lucrurilor celor văzute” (Evrei 11, 1).

Prin credință înțelegem că s-au întemeiat veacurile prin Cuvântul lui Dumnezeu, de s-au făcut din nimic cele ce se văd (Evrei 11, 3). Deci

¹¹ Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma, *Fericirile și Sfânta Triadă*, Editura Banatica, Reșița, 1999, p. 197.

¹² Sf. Maxim Mărturisitorul, „Răspunsuri către Talasie”, în *Filocalia*, vol. III, Sibiu, 1947, p. 118.

credința este, în acest sens, *duhul înțelepciunii și al descoperirii, spre cunoștința lui Dumnezeu* (Efeseni 1, 27). „Ea este ochiul sufletului care străbate peste lucrurile văzute în lumea celor nevăzute”¹³.

Virtutea teologică a credinței își arată roadele ei binefăcătoare asupra vieții oamenilor odată cu Cincizecimea. Sfântul Apostol Petru devine organ al revelației divine, care sub inspirația și puterea Duhului Sfânt propovăduiește Evanghelia împărăției cu efect miraculos asupra celor ce îl ascultau.

„Credința pe care au primit-o le-a schimbat întru totul viața celor care au constituit Ecclesia, prin pocăință și Botez. Ea este o adevărată coloană vertebrală a vieții religioase.”¹⁴ Credința trebuie să fie sigură și nu îndoielnică, statornică, stăruitoare. Stăruința în credință aduce sufletului putere și optimism în necazurile vieții.

Putem vorbi despre o smerenie a credinței. În acest sens, avem în Sfânta Scriptură multe dovezi: rugăciunea smerită a vameșului, sutașul care-L roagă pe Domnul nostru Iisus Hristos să-i vindece sluga: „nu sunt vrednic să intri sub acoperământul casei mele...”, credința părintelui care având fiul demonizat, Îl roagă pe Iisus să-l vindece, iar la întrebarea asupra credinței sale, acesta mărturisește plin de smerenie: „Cred Doamne, ajută necredinței mele”.

Fermitatea credinței este scoasă în evidență în vindecarea femeii care avea scurgere de sânge. Aceasta este credința care chiar dacă este mică, cât un grăunte de muștar, poartă în sine puterea „de a muta munții”.

Credința lucrătoare prin dragoste este prezentată de Apostolul neamurilor ca soluție pentru dobândirea mântuirii conform Galateni 5, 6.

Posibilitatea credinței de a fi lucrătoare prin dragoste este dată de faptul că ea reprezintă o relație între persoane. Pe de o parte, Persoanele Sfintei Treimi, și pe de alta, persoana umană. Iar persoanei îi aparține ontologic înclinarea spre comuniune și comunicare. Această deschidere spre comuniune este interpersonală și realizează iubirea dintre ele. În acest caz, credința este fermentul care pune în mișcare și acțiune sufletul omenesc de a intra în comuniune de iubire cu Dumnezeu, cu semenii și cu întreaga creație.¹⁵

¹³ Magistrand Sabin Verzan, „Credința și faptele bune, condiții ale mântuirii”, în *Studii Teologice*, 1954, nr. 9-10, p. 497.

¹⁴ Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma, *op. cit.*, p. 200.

¹⁵ *Ibidem*, p. 203.

Diadoh al Foticeii insistă asupra indisolubilității dintre credință și iubire, arătând că „cel ce crede numai și nu este întru dragoste, nu are în fond nici credința pe care socotește că o posedă. Căci o astfel de credință este rezultatul minții ușurate, care nu lucrează sub pecetea plină de strălucire a dragostei”¹⁶.

Creștinul nu trebuie numai să păstreze credința și să o trăiască, ci și să o profeseze, să o mărturisească cu îndrăznire și să o răspândească. Slujirea și mărturisirea credinței sunt necesare pentru mântuire (Matei 10, 32-33).

Credința poate însemna adeziunea nu numai la o experiență verificată sau verificabilă, ci și la elemente care se află dincolo de o astfel de experiență. William James, filosof și psiholog american¹⁷, arăta ca oamenii, în credința lor religioasă, înclină să transforme elementele de incertitudine într-o certitudine pentru care nu au vreo sursă de verificare obiectivă. Credința apare ca o adeziune dincolo de experiența empirică. Credința nu este un act de consimțământ intelectual față de anumite aserțiuni, ci o angajare morală care implică integrarea într-un tot atât a consimțământului intelectual, ci și o încredere infinită.

William James definește credința religioasă în acest spirit: „Credința religioasă este credința într-un lucru față de care îndoiala teoretică rămâne încă posibilă; și cum criteriul credinței rezidă într-o dispoziție către faptă, se poate spune că credința constă în a fi gata să lucrăm pentru o cauză al cărui succes nu este stabilit dinainte. Într-adevăr, este aceeași calitate morală pe care o numim curaj în ordinea practică; iar oamenii de natură riguroasă înclină adesea a primi o parte de incertitudine în credința lor filosofică, întocmai cum riscul dăruiește o anumită savoare activității, pe care ei o desfășoară în treburile lor pământești”.

În concepția lui C. Rădulescu-Motru credința exprimă subiectivitatea omenească sau individuală, „fondul sentimental omenească”, ea este intim legată de personalitatea omului. Esențialul în credință este convingerea despre „sensul existenței omenești”. Omul nu poate renunța la convingerea că „existența are un sens pe această lume, că unica sa persoană nu poate fi indiferentă restului naturii”.

¹⁶ *Ibidem*, p. 204.

¹⁷ Jerald C. Brauer, *The Westminster Dictionary of Church History*, The Westminster Press, Philadelphia, p. 448.

Rădăcina oricărui ideal este credința în sensul existenței omenești. Credința trebuie să afirme valoarea individualității omenești în Cosmos.¹⁸

Credința este depășirea experienței strict cognitive. Ea implică și emoție, sentiment, voință, motivație și atitudine. Credința religioasă nu e depășirea oricărei experiențe, ci a unei experiențe prin alta, completarea lor, folosirea mai multor planuri ale existenței.

Credința este comunicarea cu „nevăzutul” care-l conduce pe om în „starea libertății lui de a fi în Lumină”¹⁹. Credința unește speranța cu iubirea și trimite spiritul omenesc spre o transcendență care îl înalță pe om până la supraomenesc. Omul va trebui să învețe lecția transcendenței: a fi „aici”, cu gândul mereu „dincolo”. În timp ce știința apare ca necesitate naturală pentru om, credința apare ca libertate de existență. Credința izvorăște din transcendență și conduce spiritul omenesc spre o transcendență și mai înaltă.²⁰

Credința adevărată înseamnă a cunoaște și a da mărturie despre cele descoperite de noi. Creația este considerată un dar al divinității. Credința este simțire reală și acceptare conștientă a prezenței divinului din noi. Credința nu e doar cunoaștere teoretică, ci și o mărturie despre comuniunea cu Dumnezeu.

Credința religioasă se bazează pe o „înrudire de esență între spiritul uman și cel divin”. În iudaism și creștinism, de la Moise, prin profeți, până la Iisus divinul se inserează tot mai hotărât în uman, în spirit, în credință. Transcendentul se întretaie cu imanentul. De aici și pendularea continuă în creștinism, între transcendent și imanent, supranatural și natural, rațional și irațional.²¹

Credința vie nu îndepărtează, ci apropie diferitele Biserici, de aceea nu este întâmplător că Mișcarea ecumenică n-a pornit într-o epocă indiferentă față de credință, ci atunci când Iisus Hristos a devenit centrul credinței noastre²².

¹⁸ Rădulescu-Motru C., *Problemele psihologiei*, Sosec, București, 1899, pp. 147-161.

¹⁹ Soluncă Elena, „La întâlnirea Eului cu lumea”, în *Academia*, 1992, nr. 7 (19), p. 18.

²⁰ Tonoiu Vasile, „Sub semnul unui concept comparativ”, în *Academia*, nr. 8 (20), p. 15.

²¹ Florian Mircea, *Misticism și credință*, Editura Minerva, București, 1993, p. 150.

²² Diac. Asist. Ion Bria, „Sensul activ al credinței. Conferința teologică interconfesională de la București (Martie, 1969)”, în *Ortodoxia*, 1969, nr. 2, p. 217.

Pentru teologia ecumenică este de mare importanță să se sublinieze raportul organic dintre credință și Biserică, dintre credință ca act personal și comunitatea de credință – Biserica. După cum reiese din textele pauline citate, credința este atât o experiență spirituală a întâlnirii dintre Dumnezeu și om în Hristos, cât mai ales o participare personală la mărturisirea adevărului integral pe care Iisus Hristos l-a încredințat Bisericii Sale în Duhul Sfânt. Credința creștină este deci un proces dinamic de viață în Hristos, care nu se limitează însă la „viața interioară” a credinciosului, în mod izolat, ci ia forma comuniunii în ascultarea, mărturisirea și slujirea pe care Biserica le realizează în lume, în numele lui Hristos și după chipul lui Hristos.

Teologia actuală cercetează deopotrivă perspectivele ecleziale, umane, sociale ale credinței și se întreabă în ce măsură credința pune pe credincios nu numai în relație cu Biserica, cât și cu istoria, cu existența umană, cu realitățile sociale. De aceea teologia creștină trebuie să pună în lumină sensul dinamic al credinței care, încorporându-l în Trupul tainic al lui Hristos, nu-l separă pe credincios într-o sferă sacră, fără nici o contingentă cu problematica umană și socială. Credința creștină este astfel o credință dinamică, activă, care orientează viața atât spre Biserică, cât și spre lume, deoarece ambele au o chemare comună și un destin comun, fiind cuprinse împreună în aceeași istorie a mântuirii realizată de Iisus Hristos. Pe lângă aspectul ei ortodox, credința are totdeauna un caracter etic, uman care ia forma slujirii față de umanitate, de aceea ea este nu numai o cale de îndumnezeire, ci și o cale de umanizare²³.

Nădejdea, ancoră temeinică în activitatea misionară

În Dicționarul Noului Testament virtutea nădejzii este așteptarea temeinică a împlinirii unor făgăduințe sau dorințe, de aceea nădejdea are în față făgăduința²⁴. În teologia paulină virtutea nădejzii este privită ca rod al credinței în Dumnezeu, pe de o parte, și prin faptele credinței omului, pe de altă parte. Nădejdea este parte din iubirea lui Dumnezeu, iar cel care are nădejde vede în aceasta

²³ Diac. Asist. Ion Bria, „Sensul activ al credinței. Conferința teologică interconfesională de la București (Martie, 1969)”, în *Ortodoxia*, nr. 2, 1969, p. 230.

²⁴ Pr. Dr. I. Mircea, *Dicționar al Noului Testament de la A la Z*, EIBMO, București, 1984, pp. 322-323.

posibilitatea apropierii de Dumnezeu, a iertării păcatelor și darul iubirii lui Dumnezeu.

Prin nădejde, credincioșii nu se fac „de rușine” în fața judecății finale, pentru că: *iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfânt, Cel dăruit nouă* (Romani 5, 5). Nădejdea noastră trebuie să fie proiectată în viața veșnică, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel: *Iar dacă nădăjduim în Hristos numai în viața aceasta suntem mai de plâns decât toți oamenii* (I Corinteni 15, 19). Simbolul de credință tocmai acest lucru ne învață „să credem” și nu numai să credem, dar mai ales să și „nădăjduim”²⁵.

Nădejdea trebuie privită ca și un „dar”, o năzuință a sufletului și încredere că ceea ce vom cere cu folos vom primi negreșit; ea este totodată asemenea unei lunete care apropie de ochii sufletului lucruri pe care noi le considerăm ca foarte îndepărtate și astfel dintr-odată ne trezim că *prin nădejde noi lucrăm cu multă îndrăzneală* (II Corinteni 3, 12).

Această îndrăznire ne oferă posibilitatea ca să privim în ființa noastră ca imagine care se reflectă și își atrage propria-i imagine, însă imaginea vine din interior, ca un dat lăuntric, așa încât când noi avem stări din care nu putem ieși, să nu deznădăjduim, ci să purtăm în noi cunoștința slavei lui Dumnezeu²⁶.

Această cunoștință vine din încrederea că toți vom găsi în Hristos *slujirea împăcării* (II Corinteni 4, 18), împăcare ce vine din făgăduința lui Dumnezeu care oferă celor credincioși viața veșnică – credința dusă până la capăt, creștere duhovnicească, nădejde permanentă, cum spune Corintenilor ... *ci avem nădejde că, tot crescând credința voastră, ne vom mai mări în voi cu prisosință, după măsura noastră* (II Corinteni 10, 15).

Sfântul Ioan Gură de Aur în „Comentarii la Psalmul 124”, cap. I, arată că „cel care își pune nădejdea în Dumnezeu va putea să stea drept în fața loviturilor primite, știind că nădejdea lui este asemenea unei stânci din muntele cel sfânt al Sionului”²⁷.

²⁵ „Teodoret al Cirului”, în *Credința ortodoxă*, Editura Trinitas, Iași, 1996, pp. 47-48 (P.G. 33, col. 814).

²⁶ Al. Schmemmann, *Din apă și din Duh*, traducere de Prof. I. Buga, Editura Simbol, București, 1992, pp. 148-149.

²⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, „Comentarii la Psalmul 124”, cap. I, vol. al II-lea, Editura M. Jeannin, p. 186, cf. *Credința ortodoxă*, Editura Trinitas, Iași, 1996, p. 187.

În altă lucrare, „Omilia la Facerea lumii”, spune că numai nădejdea în Dumnezeu și încrederea în făgăduințele și darurile Sale, acelea sunt chezașia mântuirii. Văzând că Dumnezeu este Cel care ne așteaptă la capătul drumului, înțelegem că noi trebuie să urcăm tot mai mult spre asemănarea cu El, având drept însoțitor nădejdea că ne vom uni cu El, astfel vom rămâne făptură adunată în Dumnezeu cel veșnic²⁸.

Nădejdea este firească omului care în chip natural este orientat spre viitor. Tendința aceasta spre viitor este sădită chiar în chipul lui Dumnezeu în om. Nădejdea creștină înseamnă viață, iar lipsa ei e lipsă de viață. Lipsindu-i curajul de a fi, creștinul și orice om renunță la plinătatea vieții. Fără nădejde în cele făgăduite de Dumnezeu, viața creștinului e lipsită de putere, de suport și de sens, fiindcă „nădejdea este aceea care dă impuls vieții creștine în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor, având ca țintă slava cerească”²⁹. Suportarea greului vieții înseamnă suferință în unire cu Hristos, înseamnă dragoste care nădăjduiește.

Experiența creștină creează în ființa umană singura deschidere dătătoare de sens către eternitate. Hristos a trebuit să moară, dar în același timp a trebuit să renască. Murind a făcut din „experiența eșecului” una a „iubirii totale”, iar renăscând a înălțat speranța, care este „întotdeauna prezența aici și acum, în toate timpurile, inclusiv în cele de suferință, de unealtă și de moarte”. Nădejdea este energia care întreține credința și voința.

N. Steinhardt recunoaște că religia creștină îl păstrează pe Hristos ca ceva tineresc în sine intim și neplictisit: „Prezenței veșnic proaspete a lui Hristos îi datorez că nu dospesc și că nu fermentez în supărare pe alții și pe mine. El ne amintește ce i-a spus Unamimo: «Să crezi în Dumnezeu înseamnă să dorești ca El să existe și să te porți ca și cum ar exista»”³⁰.

Remarcabilele progrese realizate de omenirea contemporană atât în domeniul tehnico-științific, cât și cel al relațiilor sociale, îndreptățesc vorbirea despre o nădejde a întregii umanități. În acest proces de rapidă transformare a lumii, se realizează nu numai un

²⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 67 la Geneză*, cap. I, vol. V, EIBMO, București, 1979, p. 495.

²⁹ Ierom. Drd. Irineu Pop, „Nădejdea ca virtute teologică și implicațiile ei în viața creștinului”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1984, nr. 3-4, p. 190.

³⁰ Mircea Eliade, *Solilocvii*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 38.

proces de actualizare nemaîntâlnită a umanului, ci se dezvoltă și viața de comunitate între oameni și are loc o perfecționare a raporturilor dintre oameni.

De fapt, relațiile sociale contemporane scot în evidență importanța și necesitatea comunității pentru dezvoltarea omului. De aceea realitățile actuale sunt semne obiective ale nădejzii într-o desăvârșire tot mai accentuată a omului, într-o viață de comuniune și într-un raport superior al spiritului uman cu natura cosmică.

Omenirea nu și-a pus niciodată cu atâta încredere nădejdea în viitor ca astăzi. Dar, întrucât nădejdea în viitor nu este o simplă așteptare pasivă, ci o activitate creatoare, operativă, ea trebuie să fie însoțită de efortul responsabil al tuturor oamenilor.

Noile cercetări teologice în legătură cu Revelația divină au subliniat caracterul profetic al descoperirii lui Dumnezeu. Prin Revelația Sa, Dumnezeu comunică nu atât ceea ce El este în esența Sa, ci făgăduințe care vor fi împlinite în viitor. Astfel, Revelația este profeție sau temei pentru împlinirea viitoare a unor profeții, iar istoria divină înțeală în lumina unei asemenea concepții, despre Revelație, este înaintarea prin nădejde, de la comunicarea unor făgăduințe spre împlinirea lor, orice împlinire spirituală deschizând perspectiva unor împliniri viitoare.

Pe temeiul acestor noi sensuri teologice ale Revelației, s-a constituit în ultimul timp o „teologie a speranței” care explică istoria Bisericii ca un dram de pregătire spre ținta finală, eshatologică³¹. Orientarea eshatologică a nădejzii spre viața viitoare nu anulează orientarea ei istorică spre viitorul pe care omenirea îl dorește și îl așteaptă *hinc et nunc*. Nădejdea aduce astfel pe creștini să ia o atitudine activă, reală față de timpul în care trăiesc, față de actualitatea imediată și viitorul lor istoric.

Nădejdea implică o angajare în procesul istoriei, o participare la actualitatea socială în scopul de a o duce mai departe, deoarece prin speranță omul împinge lumea înainte. Sensul activ al nădejzii creștine este corelat cu sensul etic al credinței creștine întrucât există o corespondență existențială și morală între viața de aici și viața viitoare. De aceea, nădejdea nu este o punte supraistorică ce ne ține suspendați deasupra situațiilor concrete ale societății în

³¹ Pr. Prof. D. Stăniloae, „Conferință teologică interconfesională de la Cluj”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXVII (1969), nr. 5-6, p. 508.

care trăim. Dimpotrivă, ea este o forță care ne dă elan energiilor spirituale și stimulează acțiunea. Nădejdea aduce impulsul și entuziasmul de a opta pentru viitor, și de aceea este o sursă permanentă de bucurie și de optimism spiritual și social.

Având nădejde nestrămutată în Dumnezeu, care, după învățătura Bisericii noastre, este izvorul binelui și al sfințeniei, credinciosul pășește din virtute în virtute, străduindu-se să se arate folositor atât pentru sine, cât și pentru comunitatea din care face parte. Prin nădejde, creștinul se întărește luptând împotriva grijilor lumesti, pământești.

Dragostea, corolar al activității misionare

Prin credință creștinul ține ca adevărate toate cele descoperite de Dumnezeu pentru mântuirea sufletului său, iar prin nădejde așteaptă cu încredere împlinirea celor tăgăduite de Dumnezeu pentru mântuirea lui. Prin aceste două virtuți teologice creștinul stă în legătură cu Dumnezeu, prin faptul că Îl cunoaște pe Acesta și nădăjduiește în împlinirea celor făgăduite de El, dar totuși nu se poate uni în mod deplin cu Dumnezeu. De aici rezultă necesitatea unei alte virtuți teologice, superioară acestora, prin care să se realizeze această unire cu Dumnezeu. Aceasta este virtutea iubirii sau a dragostei creștine.

A defini această noțiune este un lucru foarte greu, chiar cu neputință de făcut. Conținutul ei este mai presus de mintea noastră, *ea întrece orice pricepere*, cum spune Sfântul Apostol Pavel (Efeseni 3, 19), de aceea cu greu poate fi definită rațional.³² Astfel, iubirea desăvârșește firea omenească până ce o face să apară în unitate cu firea dumnezeiască³³.

Nădejdea, iubirea și credința sunt dimensiuni și trăiri fundamentale ale psihicului uman, în toate locurile, timpurile și la toți oamenii. Ele sunt totodată principalele virtuți ale omului religios. Nădejdea, iubirea și credința sunt trăiri psihice complexe, afectiv-motivaționale. Sf. Ioan Scărarul spune că „între cele trei există o asemenea unitate încât ele formează o singura realitate: Pe una o

³² Magistrand Gheorghe Papuc, „Virtutea dragostei în scrierile Sfântului Apostol Ioan”, în *Studii Teologice*, 1956, nr. 5-6, p. 303.

³³ Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Editura Anastasia, București, 1992, p. 23.

văd ca rază, pe alta ca lumină, iar pe cealaltă ca un cerc”³⁴. Credința este raza care dăruiește cunoașterea celui iubit, nădejdea este lumina revelatoare a viitorului, dragostea este cercul care le cuprinde pe celelalte în eternitate. În fiecare dintre aceste virtuți și în toate laolaltă se stabilește adevărata sinergie, adică acordul perfect dintre divinitate și libertatea creștinului.

Credința fără dragoste degenerază în fanatism, iar dragostea fără credință duce la patimă oarbă, la gelozie patologică. Credința este de neconceput fără speranța care proiectează viitorul până dincolo de moarte, iar speranța fără credință este limitată și meschină. Pr. Dumitru Stăniloae arată că „în starea credinței sufletul e departe de Dumnezeu, cugetând la însușirile Lui divine”. „Prin nădejde e pe drum, având ceva de la Dumnezeu care i-a venit în întâmpinare. Prin dragoste e cu totul în brațele lui Dumnezeu.”³⁵

Măreția iubirii ce se revarsă din izvorul Sfintei Treimi o sesizează și Clement Romanul când zice: „Cine poate descrie legătura iubirii lui Dumnezeu. Cine poate spune îndeajuns măreția frumuseții sale”³⁶.

Creația lumii și a omului este primul act de manifestare a dragostei lui Dumnezeu. Nesfârșita dragoste a lui Dumnezeu este, pentru Sfântul Apostol Ioan, singura mare explicare a tuturor lucrărilor divine. Dumnezeu ne-a iubit din veșnicie și ne-a creat pentru ca să participăm și noi la viața Lui.

Revărsându-și iubirea Sa asupra omului prin faptul că l-a creat și l-a făcut părtașul bunătăților sale, creștinul prin harul divin pe care l-a primit răspunde iubirii lui Dumnezeu tot prin iubire. Față de erosul păgân care e ridicarea omului spre Dumnezeu, iubirea creștină este o coborâre a lui Dumnezeu spre om, pentru ca și omul la rândul lui să se ridice spre Dumnezeu³⁷. „În Hristos, ni se arată că Dumnezeu a învins moartea nu în mod arbitrar, folosindu-se de atotputernicia simplă, ci de iubirea care se unește cu umanul”³⁸.

³⁴ Ioan Scărarul, „Scara”, Cuv. XXI, în *Filocalia*, vol. 9, EIBMBOR, București, 1980, p. 424.

³⁵ Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate Ortodoxă. Asceza și mistica*, EIBMBOR, București, 1992, p. 96.

³⁶ Sfântul Clement Romanul, „Epistola I către Corinteni”, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. I, EIBMBOR, București, 1979, p. 71.

³⁷ I. Todoran, „Eros și Agape”, în *Studii Teologice*, anul VII (1956), nr. 3-4, p. 143.

³⁸ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, EIBMBOR, București, 1993, p. 52.

Criteriul cel mai sigur de verificare a iubirii față de Dumnezeu în intensitatea, amploarea, sinceritatea și garanția autenticității ei îl constituie tocmai iubirea față de aproapele. Aceste două porunci sunt culmea și sinteza legii (Matei 22, 38-40; Marcu 12, 28-33; Luca 10, 25-28; Coloseni 3, 14), precum și condiția prezenței lui Dumnezeu în noi (I Ioan 3, 24)³⁹.

Sfântul Apostol Ioan face din dragostea către aproapele porunca centrală a Mântuitorului. *De Mă iubește cineva pe Mine, cuvântul Meu va păzi și Tatăl Meu îl va iubi pe el* (Ioan 14, 23). Dragostea noastră către Dumnezeu trece prin aproapele.⁴⁰

„Iisus Hristos ne poruncește să-L iubim în aproapele nostru, ceea ce înseamnă că numai prin aproapele ne putem apropia de Dumnezeu, pe calea cea sfântă a dragostei. Iubirea aproapelui este fructul necesar al iubirii de Dumnezeu, așa cum rodul plantei este fructul necesar al luminii și căldurii solare, pe care o primește prin orientarea ei spre soare”⁴¹.

Precizând măsura iubirii față de aproapele, Iisus Hristos le poruncește ucenicilor Săi următoarele: *Să vă iubiți unul pe altul, cum Eu v-am iubit pe voi* (Ioan 13, 34; 15, 12). Iar dragostea față de aproapele este sufletul creștinismului, este seva de viață dătătoare care se revarsă din butucul viței, din Hristos, în mlădițele ei, în creștini, trupul tainic al Bisericii, al cărui cap este Hristos. Iubirea la care sunt chemați creștinii este o virtute eroică, iar această chemare nu vizează numai o categorie de inițiați, de aleși, ori unele suflete contemplative, ci ea se adresează fiecărui creștin în parte, ca și fiecărei comunități creștine⁴².

Vocația comunitară a iubirii creștine

Mesajul creștin al chemării la dragoste e în același timp un mesaj de chemare la o viață comunitară. Căci precum viața divină în Treime e o viață de comuniune interpersonală, tot astfel viața creștinului care posedă în sine chipul lui Dumnezeu se manifestă cu

³⁹ Diac. Asist. Ion Bria, „Sensul activ al iubirii creștine. Conferința teologică interconfesională de la Sibiu”, în *Ortodoxia*, anul XXII (1970), nr. 1 (ianuarie-martie), p. 63.

⁴⁰ Magistrand Gheorghe Papuc, *op. cit.*, p. 307.

⁴¹ *Ibidem*, p. 308.

⁴² Diac. Asist. Ion Bria, *art. cit.*, pp. 63-64.

necesitate în relațiile cu semenii săi. Așadar, îndemnul la iubire este în același timp îndemn la viața de comuniune, iar evanghelia lui Hristos a adus în lume îndemnul spre această viață de comuniune adevărată, de comuniune prin iubire, spre o solidaritate între oameni.

Privită în funcția ei socială, iubirea creștină nu poate fi o stare de contemplație, o beatitudine tainică, în stare să țină pe om în mod static în relație cu Dumnezeu sau chiar cu semenii săi. O astfel de iubire s-ar apropia de erosul platonian sau de iubirea stoică, dar ar fi departe de adevărata iubire creștină. Iubirea creștină autentică nu poate fi concepută numai ca o simplă reacție afectivă față de suferințele semenului tău, nici nu se poate rezuma la intenție, manifestată sau nu în extern, vizând ajutorarea acestuia, ci ea trebuie să fie transpusă în mod necondiționat în fapte. Iubirea creștină e fără îndoială activitate de samarinean (Luca 10, 34-35), deci ea e lucrare, acțiune în favoarea aproapelui.

Dragostea reciprocă trebuie să fie idealul pentru relațiile dintre oameni. Mântuitorul a insistat că porunca de a-l iubi pe aproapele nu este doar o poruncă limitatoare (Luca 10, 29), așa cum se afirma într-o mare parte a exegezei rabinice (Levitic 19, 18), ci înseamnă deopotrivă că aproapele trebuie să fie cel mai apropiat obiect al dragostei caracteristice pentru inima creștină (Luca 10, 25). Iisus Hristos a extins această cerință de a iubi, incluzând pe dușmani și pe prigonitori (Matei 5, 44 ; Luca 6, 27). Această atitudine nouă nu este nicidecum o utopie sentimentală, deoarece trebuie să aibă ca rezultat ajutorarea practică a celor care au nevoie de ajutor (Luca 10, 33); nu este o virtute superficială, deoarece presupune un răspuns fundamental din inimă la dragostea arătată de Dumnezeu și o acceptare a lucrării Duhului în adâncurile ființei omului (Gal. 5, 22)⁴³. Astfel înțelegem că „iubirea prin care se dăruiește Dumnezeu către noi nu țintește spre control, ci spre un răspuns liber către Dânsul”⁴⁴.

Iubirea creștină autentică va fi deci o iubire activă care va lucra pentru înfăptuirea unei societăți în care fiecare om să se poată realiza ca scop și fiecăruia să i se recunoască drepturile sale. În condițiile societății actuale, mila nu-i suficientă pentru acordarea a ceea

⁴³ *Dicționar biblic*, Editura Cartea creștină, Oradea, 1995, p. 346.

⁴⁴ Bradley C. Hanson, *Intro to Christian Theology*, Fortress Press, Minneapolis, 1997, p. 29.

ce îi revine omului de drept. De aceea creștinul trebuie să lupte pentru instaurarea unei ordini sociale în lume, în care fiecare om să devină posesorul bunurilor ce i se cuvin de drept.

Rolul și importanța virtuților teologice în deschiderea ecumenică a Bisericii Ortodoxe

Iubirea trebuie să creeze pentru Biserică acele relații prin care să ajungem la fapte reale de iubire, la acea unitate, în care iubirea va fi totodată mărturisire într-un gând, imitare care poartă numele de totalitate, în care adevărul se impune de o autoritate exterioară, dar nici nu e întâmpinat cu protest sau cu dispreț sau se schimbă în numele iubirii, ci este văzut de toți. Vorbim aici de iubirea care-și are izvorul în adevărul însuși, pe care îl avem în revelație și pe care l-a mărturisit Biserica iubirii din primele veacuri, acea Biserică pe care iubirea o ținea nedivizată.

Așadar, efectuarea unității creștine este cel mai de preț lucru pe care îl poate face dragostea creștină. Așa precum razele pornesc toate de la izvorul luminii și virtuțile omului creștin se întrunesc și pornesc toate din dragoste. Dragostea creștină creează sfințenia și mântuiește viața, pregătind pe oameni pentru adevărata viață care este la Dumnezeu.

În afară de credință, nădejde și iubire, omul nu poate deveni și nu poate rămâne om. Roada cea mai de seamă și nota caracteristică este veșnicia și bucuria transfiguratoare, starea de paradisiacă fericire pe care o comportă. Adevărata comuniune și imitare a creștinilor se întemeiază pe iubire, care dă fiecăruia mândria de a fi om, bucuria de a recunoaște liber în celălalt pe fratele său și de a fi recunoscut, la rândul-i, ca frate de către acela. Iubirea, zice Sfântul Apostol Petru, acoperă mulțimea de păcate (I Petru 4, 8), iar cel ce întoarce pe aproapele de la rătăcire, zice Sfântul Iacob, își șterge mulțimea greșelilor (Iacob 6, 20). Dragostea aduce suprema fericire, suprema abnegație. Ea face pe creștin să se deosebească prin esențialul și specificul evanghelic, care este iubirea⁴⁵.

Biserica Ortodoxă, în condițiile de astăzi, când oamenii, după ce au suportat povara ideologizării atee și caută noi răspunsuri la căutările lor spirituale, în contextul secularizării societății, al proiectelor

⁴⁵Pr. Prof. Haralambie Roventța, *Iubire creștină*, București, 1936, p. 13.

misionare sectare, ce nu țin cont de istorie și de etosul local creștin, de împletirea dintre Evanghelia și cultura locală în secole de mărturisire a lui Hristos, este chemată să se afirme printr-o lucrare misionară, jertfelnică ce reiterează iubirea lui Dumnezeu în Hristos, ca loc al cunoașterii lui Dumnezeu și al sensurilor lumii în lumina Sa, ca loc al iubirii în relațiile interumane, ca sfințitoare a spațiului și timpului.

Identificarea culturii religioase și valorile credinței se pot întâmpla în societate și prin canale majore de transmisie culturală și socializare⁴⁶, urmărind ca răspuns cât de mult participă indivizii în mod activ la viața duhovnicească.

Se impune astfel exigența sporită a mărturiei ortodoxe în lume, exigența care implică o educație religioasă a tuturor membrilor Bisericii, prin cateheză, predică, lecturi biblice, patristice, teologice, diverse manifestări în care să fie angajați în mod responsabil și creator, cât mai mulți fii ai Bisericii lui Hristos.

Virtuțile teologice sunt acelea prin care se aduce tărie în sufletele credincioșilor cu ajutorul harului lui Dumnezeu. Ele îndreaptă viața creștinului către Dumnezeu și-i întăresc pornirea de a face fapte bune. Fără aceste virtuți nimeni nu se poate mântui. Ele întemeiază, însuflețesc și caracterizează comportamentul moral al creștinului. Virtuțile teologice sunt revărsate de Dumnezeu în sufletele credincioșilor pentru a-i face capabili să se comporte ca fii ai Săi și să merite viața veșnică.

Prin credință, nădejde și dragoste se transcend toate valorile efemere ale lumii moderne, desacralizate, iar credința ortodoxă și viața în Hristos este tot mai vizibilă și mai intensă.

Astfel, creștinii în pelerinajul spiritual al lumii, înconjurați de zelul mântuitor al virtuților, merg spre împărăția lui Dumnezeu, care înseamnă eternizarea omului în dialogul viu și transfigurator cu Dumnezeu în lumina neapropiată.

⁴⁶ Pippa Norris, Ronald Inglehart, *Sacred and Secular. Religion and politics worldwide 2nd edition*, Cambridge University Press, New York, 2011, p. 43.